

- ... savo vardą, pavardę, kelintais metais gimęs ir kur gimęs.

Answer: Cibauskas Povilas, Jokūbo, gimęs 1932 metais sausio 4 dieną Šiaudvyčių kaime, Pauparių seniūnijoje. Pauparių seniūnijoje.

- Ką šeima jūsų dirbo, kuo vertėsi?

Answer: Tėvas žemės ūkyje dirbo, mama taip pat, valstiečiai, vien...

- ...savo ūkyje.

Answer: Savo ūkyje. Devynis hektarus žemės turėjo.

- Dabar sakykite prašau, tas žydų sušaudymas. Nuo ko prasidėjo, reiškia?

Answer: Jis prasidėjo, kiek mūsų vaikystėje žinoma, pradėjo duobes kasti. Vieną duobę, tai... Dabar tai žinau tiksliai -- vyrų duobę. Pradėjo varyti iš kaimo žmones, vyrus kasti. Iškasė taip, kad pagal mūsų duomenis, buvo 30 metrų, 35 metrų ilgio duobė,

turbūt dviejų metrų pločio, panašiai gylio ir buvo
pora metrų gilumo. Nu ir jie iškasė tą duobę -- dar
kažkada seniūnas užėjo, tas Bartkus. Dar mama
klausė, ką čia darysit. Jis sako, aš nežinau gerai,
bet čia, atrodo, vokiečiai atvež patrankas statyti,
kažkokius pabūklus. Na, savaitė praėjo panašiai po
to. 2:17

- Jau buvo iškastos tos duobės.

Answer: Viena duobė ten buvo iškasta. Moterų dar
nebuvo pradėta.

- Iškasė, ir ta duobė stovėjo.

Answer: Stovėjo. Ten varlių buvo prikritusių. Tik...
Tik dabar neatsimenu. Gal tas Užpelkis sakė: ar
šeštadienį, ar sekmadienį -- buvo gražus oras, kaip
šiandien toks. Popietę atvažiavo, su arkliais,
atsivežė, aš taip suskaičiavau, septyniolika
žmonių. O kiek ginkluotų? Turbūt šeši, kiek čia
buvo. Nu ir viena buvo mergina ar moteris, sakė,
kad senamiesty ryšių skyriuje dirbo, pašte. Bet ji
vienintelė buvo su tokiu pavasariniu paltu raudonu,
tai vis šaukė už galvos... sakė: "Jėzau, gelbėk!

Jėzau, gelbėk!". O tie keturi sako: "dabar tau Jėzus kirba (?)". Pradėjo draskyti, plėšyti. Atėjo šešiolika vyrų. Čia, sako, lietuviai buvo iš kalbos, aš jų nepažinojau.

- Tai kaip jie ten plėšė, mušė tą moterį.

Answer: Nu tai... Paėmė už palto, stūmė, matyt, prie duobės.3:32

- Tai jinai priešinosi.

Answer: Jinai priešinosi. Bet tik labai šaukė Dievo vardą: "Dieve, gelbėk!". Paskui ją... Matyt, prispaudė tuos vyrus, tai tie vyrai, sakė, buvo Naumiest... Kažkokia darbuotoja buvo, čia mieste dirbo, Margilaitė (??) pavarde, Zaramba koks. Čia jau ne žydų tautybės, čia lietuvių tautybės. Ir čia juos supleškino.

- Jūs matėt, kaip juos šaudė?

Answer: Nemačiau. Kažkas ten pakalnėj buvo. Juos ten, ant kalniuko, matyt, juos išsilaipino, bet jau su rūbais. Jų nerengė.4:15

- Pro kur žiūrėjot.

Answer: Ant viršaus buvom sulipe. Kai pamatém, tai užbégom į antrą aukštą ir per plyšius žiūrėjom. Bet jau nebuvo nei vokiečių... Nesuardytas (?), nieko. Kai jie nuvažiavo su vežimu, tai mes, kas, vaikai, kas iš kaimų šūvius išgirdę, pradėjo žmonės rinktis iš tų visų pusių. Ir aš atbégau. Jie važiavo į tą kitą pakalnę, centrinį kelią jau buvo davažiavę, tai pamatė, kad žmonės lekia jau įdomautis, kas čia atsitiko, tai jie ir dar trys ginkluoti, matyt, slapta krūmais atbėgo. Vieną šūvį iššovė. Aš jau iš tos baimės vos į kelnes nepridėjau. Ir toliau liepė, kurie čia vyrai pakliuvo -- ant to paties Užpelkio pataikė -- atsinešti kastuvus, nusivarė. Daugiau žengta, buvo rūbai matyt šilti. Žmonės dar... kilnojosi žemės. Tie atsinešė kastuvus, užkasė ir pasakė: pasirodysit, su gyvais skaitysime. Nu ir tą vakarą niekas nei prie karvių, prie arklių, kas palaidi buvom, niekas nebėjom.

- Tai į kokią duobę juos ten...

Answer: Į vyrų žydų duobę. Nežinau, ar žydus, bet juos... Pradėjo faktinai... nuo Naumiesčio pusės į tą kampa, nuo pat krašto. Kai prasideda duobė, ir čia suguldė septyniolika žmonių.

- Pirmi lavonai buvo toje duobėje.

Answer: Pirmi lavonai. Kiek dienų praėjo, aš negaliu tiksliai pasakyti datos, visko neina užfiksuoti. Jeigu būčiau žinojęs, tam reikalui tiksliai būčiau atkreipęs dėmesį. Praėjo, gal jis geriau atsimena, bet, man atrodo, -- gal Užpelkis sakė - gal trys, gal keturios dienos maždaug. Ir taip pradėjo važiuoti didelės mašinos. Nu, kažkokie študebekeriai ?? kur su ?? . Sako, kokios čia mašinos su dviašėmis priekabom ir atvežė vieną partiją. Tas kalniukas, kur jūs žiūrėjot, buvo visai be jokių apželdinimų, nu visai be jokių medžių, be nieko buvo. Nu tai ant tos kalviukės atvažiuodavo mašina, sustodavo, išlipdavo, ir vyrus sukvieta švarkus nusirengti ir čebatus nusiauti. 6:45. Nežinau, ar reikėjo, ar nereikėjo. Tik švarkus... Nusivilkti paltus turėjo, ir į krūvą sudėdavo. Tokia didelė krūva prikrauta rūbų. Ir tai jie tada... Nu tada juos varydavo prie tos duobės, duobė jau buvo iškasta - matyt, komanda sugulti ant duobės krašto. Ir jie iš tų ginklų, kas tie per ginklai, aš nežinau, bet kiek supratau, tai autominiai šautuvai, nu gal iš pistoletų šovė į galvą. Mačiau, kaip išsiėmė iš kišenės ir dabaigė, kur reikėjo. Nu ir taip tuos sušaudys, kiti, mačiau, patys išoko į tą duobę, matyt, gal gyvesnis

kas... 7:28 Nu bet žinai: tos duobės susikraipo -- susidirbo. Čia taip gaunas... Tai atvarydavo kitą partiją. Tai ta partija, nu čia... Liepdavo pataisyti, suštabeliuoti kaip reikiant, kad malka (??) netrintų (??). Taip ir tęsės viskas iki pat galo. O tas, kur... kur pabėgo, jeigu neklystu, pavardė... Lygtai čia iš Naumiesčio, pavardė lygtai Edskis, Edskiukas, sakė. Neženotas, tas, kur per kiemą bėga, žiūriu, jis taip staigiai atvežė gal trečią-ketvirtą mašiną, bet ne tą dieną, kitą dieną. Tada jisai greitai tuos švarkus į šoną, ir dabar mes, vaikai, šnekam: "kaip greitai nori mirti, kaip tas greitai rengias". Jis, nieko nelaukęs, iš to būrio bėgti. Kai išbėgo, matėm, kokį atstumą čia nubėgti, čia kilometrą, nepilnai, bet panašiai. Tai jis perbėgo per to Užpelkio kiemą, gal kokie penki-šeši ginkluoti, kaip sakiau, vijosi. Vis šovė ir šovė, ir niekaip nepataikė pro jį. Ar jie girti, mačiau, kaip jie sėmė. Turėjo tokį vandens bakelį. Ar jie ten šnapso turėjo, ar ko, bet paskui ant galo šlapalojo (??) jau. 8:49 Matyt, turėjo. Prie tų, daleiskim, penkiasdešimt-keturiasdešimt vyrų, du-trys stovėjo, kaip jie nebėgo, aš tiesiog neturiu supratimo. Jie nebėgo. Tie visi pagrindiniai ginkluoti nubėgo tą vieną gaudyti, o tie nebėgo. Tai, jau sakom, jau išbėgs per tą Užpelkio kiemą ir, kur rodė tą, kur --

sklepas, rūsys... Už to rūsio buvo rugiai, ir tie būtų nurūkę į mišką. Matyt, kulipka kliuvo, ar kas ten vadinamas. Čia būtų tėvukas -- jis daugiau kupčiaudavo su jais, gyvulius jiems pjaudavo mano tėvukas, tai jis... Jis gal daugiau žinojo. Aš šneku, ką iš vaikystės tik žinau. Bet kad tai toliau...

- Aha, toliau. Tas vienas pabėgo. Keli pasiliko saugoti?

Answer: Daug nepasiliko. Didesnė dalis nubėgo tenai, o čia buvo kokie gal keturi-trys vyrai prie to viso būrio žmonių. Dar nebuvo pradėta šaudyti, būtų... Varė prie duobės, o tas pabėgo **9:51**, čia jau gavosi kitas sumišimas. Vytis tą, kad nepabėgtų, o tie nebebėgo niekur. Tada paėmė iš to būrio, kai atėjo... Atėjo tada, kai jau nušovė, du vyrus iš tų pačių, kuriems (??) reikės į duobę gultis ir už parankių atvilko jį tenai ir įmetė į duobę.

- Tą nušautą.

Answer: Tą nušautą. Paskui ir tuos pačius sušaudė, kur parvilko, nu iš tų pačių, žydų tautybės, matyt, ir paėmė. Čia tas visas dalykas ir baigėsi. Paskui juos visus sušaudė, jie bėgę nebūtų, vienintelis bėgimas tebuvo. 10:33 Vienintelis.

- Tai vyrus šaudė kelias dienas?

Answer: Na, taip tiksliai negaliu pasakyti, bet, man atrodo, trys dienas turbūt tikrai. Kad čia dar paskui, matai, tokių likučių dar atvežė. Girdėjau, kad iš Švėkšnos, Vainuto, kur dar likusių buvo. Mat, čia vienu metu sušaudė, o, matyt, dar kažkur ar sugaudė, ar dar kas nors. Aš taip įsivaizduoju, aš nežinau tiksliai. Tai juos iš kažkur dar parvežė, dar, dar... Bet viskas ėjo į tą vieną duobę. Užkasdavo tą kraštą, vis palikdavo, paskui vėl ir vėl ten pripilti (?). O kiek ten tų skaičių, kiti ten kalbėjo kažkokiais skaičiais, bet dabar neatsimenu dorai, bet, vienu žodžiu, man atrodo, jums istorijai jau žinoma. Ką... Jos yra iš Naumiesčio pagrindinai, iš Vainuto, iš Švėkšnos, kalbėta, kad yra atvežta. Bet jau ant pabaigos jau čia... O daugiausia čia Naumiesčio... Naumiesčio gyventojai.

- Iš kur žmonės pažinojo, iš kokių miestelių atvežti tie žydai?

Answer: Nu tai, matyt, senesnio amžiaus. Matai, jie buvo suvaryti. Va čia šitai buvo kareivinės Lietuvos laikais, tai čia tas pats. Mokykla buvo...

Dabar yra tos... kareivinėse vyrai buvo uždaryti, į getą vadinamąją suvaryti. O moterys, man atrodo, jeigu aš neklystu, tai čia už bažnyčios ??? jos buvo laikomos. Vyrus į tą getą, o moteris irgi atskyrė. Aš taip suprantu, kad jie nesusieitų. Girdėjau tokių kalbų, kad jau vyrus išvežė, o žmonos nieko nežinojo, bet kažkas slapta pasakė. Bet paskui žmonom pasakė: "važiuojam prie vyrų". Po tų vyrų, nežinau, kiek praėjo... Po tų vyrų praėjo kiek ten laiko, vėl pradėjo duobę kasti. Tai jau ta duobė buvo nebe trisdešimt metrų, ji buvo, kai mes arti nubėgom žiūrėti, žymiai didesnė. Kaip... Kaip kalbėjo suaugę žmonės, tai ji buvo keturiasdešimt penkių metrų. Tų moterų ta duobė. **12:41** Ilgesnė buvo. Kaip sakiau, tas beržas toks buvo, man atrodo, ir Užpelkis sakė tą patį -- klausiau, tai jis va toks buvo. Tai turbūt sutapimas toks, specialiai turbūt niekas nedarė, kad būtų taip. Tai jis buvo ne taip storas, tokio storio, bet labai toks buvo ruplys -- užaugęs storas. Tai tokia duobė. Taip ir gumbas (?). Nu tai tenai kas kur turėdavo vaikus prie savęs – nu kiek ten turėdavo: kokių metų ar pusės metų – tai tuos vaikus ten už kojų į tą beržą daugiausia, pagrindinai. Toks buvo girdėti... Čia tas vėjas pasikeitė: sakė, "neapsimoka nė kulkos gadinti dėl tokių" -- pliaukšt už kojos į tą beržą metė. Čia jau žiauriai. Na, o tas moteris, aš nebegaliu pasakyti tikslų... tikslų datų, kiek ten dienų tęsėsi kiek... Ten įdomesni tokie, nežinau... Jas vežė... Aš iš pradžių, jau kai čia pasukdavo, jau prieš dar, pamiršau... Kada žydus pradėdavo varyti prie duobės, tai jie tokį žodį turėjo, šiandien atsimenu, "barakai". **13:57** Toks žodis buvo. "Barakai". Bet tas

"barakai" -- taip aš suprantu, kaip mūsų tikėjimo Dievas koks -- ar žydų Dievas? ar mūsų Dievas? gal ir biškį pakraipyta yra. Bet jis panašiai taip skamba. Tai va toks dalykas. O kai žydelkas, tas moteris kaip pradėjo vežti, tai yra, -- tos nusirengė ir matyti, kad tie šaudytojai pajuto, kad jos turi, matyt, gal pinigų, gal aukso, gal ko. Jos turėdavo čia į kelnaites įsitaisiusios, turėjo, kaip čia vadina, spilkas, ilgas gravkes. Iš pradžių jas varydavo su liemenukais, po kelnaitėmis, o paskui iš karto griebdavo ir nuplėšdavo tas kelnaites, nuvisai nuogas prie kapo pradėjo varyti. Grynai nuogas.14:57

- Ir kaip jie šaudydavo?

Answer: Moterys... Vyrų atvežė... Jeigu buvot prie paminklo, ten žemesnėje vietoje, jau to elgesio gerai nemačiau, tik čia prie rengimo mačiau, kaip jas rengdavo ir varydavo. Ten jau žemesnė vieta. Jau, kaip sakė, ar žemiau būsi... Kaip saukau: reikia grynai sakyti, kas matėsi. O kad matėsi, negaliu sakyti. Nemačiau kaip ten elgdavos. Bet tik vaikus, kai buvom užsilipę (??): kaip trenkė -- tai pats mačiau. O prieš tai: kas šaudė? tai negaliu pasakyti, tik tai girdėjau, kad lietuviškai šnekėjo. Prieš vyrų šaudymą, tai atvažiavo dvi mašinelės

vokiškos lengvos, viena stovėjo prie šaudymo vietos, viena prie mūsų namų, bet tiesiog ant kelio stovėjo. Mūsų namai yra gal šimtas metrų, penkiasdešimt metrų, tai čia neleido žiūrėti. Kur pamato, tai "zuruck, zuruck!" Tai čia kontroliavo ir paveikslavo, nes turėjo savo kažkokią aparatūrą jie. Filmavo tenai.

- Tai kiek vokiečių buvo prie to šaudymo iš viso?

Answer: Vokiškų buvo aprangų, bet buvo civilių, su baltais raiščiais.

- Bet vokiečių, šitų kariškių...

Answer: Kai aš ten... Kokie gal šeši-septyni žmonės.

- Bet jie nešaudė, tie vokiečiai?

Answer: Ten dalyvavo, vaikščiojo, ką norėjo, tą darė. O to dalyko negaliu pasakyti. To jau konkrečiai negaliu pasakyti, negaliu pasakyti. Bet jie ten dalyvavo, man atrodo, greičiausiai civiliai darbavosi.

- Na, o tie, kur vaikus mušė į medį, tai čia... Ar tarp jų buvo vokiečių?

Answer: Ten buvo pagrindiniai. Bet tie, turbūt kurie nuo pradžios šaudė. Tai šaudė... O faktinai tai...

- Kas tokie mušė tuos vaikus į medžius -- vokiečiai ar baltaraiščiai?

Answer: To jau grynai negaliu pasakyti už tai, kad nesu matęs. Nematėm to dalyko. Neatkreipėm dėmesio. Tik kad grynai...Jeigu būtų kas pasakę, kad žinomi tie dalykai, tai būtume užfiksavę geriau negu tos kino kameros. Bet žinai, tada vaikai - vaikai. Palikom. To dalyko, tikrai nežinau. Taigi tokie žiaurūs dalykai įvyko. Paskui po to dalyko baigės. Jau tas moteris čia suvežė, matyt, kiek turėjo, ir tas duobes užlygino. Ir dar buvo viena duobė, kur dar iš galo, pasakiau, 5 x 5, tokia duobė iškasta 6 x 6, tai mes, vaikai, vis sakydavom, gal ten tanką, atvarys, pastatys. Panaši kaip tanko tokia duobė. Popietės laike atvažiavo mašina be priekabos, išlaipino ten žemiau link Užpelkio ir, kiek girdėjau iš kalbos, karo belaisviai. Ar jie buvo žydų tautybės, nežinau, tik kalbėjo, kad karo belaisviai. Ten šešis žmones sušaudė. 18:11

- Kaip apsirengę buvo?

Answer: Civiliškai buvo. Ir tokie... Arčiau, dar giliau ten į tuos krūmus. Silpnai matėsi...Kad atvažiavo, mačiau, kad laipino - mačiau. Toliau -- tie veiksmi, tas viskas jau - nemačiau. Nu taip daugiau beveik nieko ypatingo nežinau. Vietas galiu parodyti, kur rengė, kur varė, kur kam darė, čia mačiau. Daugiau nieko nebežinau.

- Dėkui. Dabar į tą vietą pavažiuosim.

Answer: Gerai.

- Vietoj pasižiūrėsim. Gerai.18:50

On location:

- Ponas Povilai, dabar mes esame jūsų lauke. Kur buvo jūsų gyvenamas namas?

Answer: Ten matyti. Namas, daržinė, dar trečia -- kur krūmukai trys yra -- dar vienas pastatas buvo. Ten trys, kur matai, ten kita daržinė buvo. 19:16

- Iš kur jūs žiūrėdavot į tas žudynes?

Answer: Aš pagrindinai ant namo užsilipdavau. Čia

ant namo užsilipdavau - ant gyvenamo namo pagrindinai. O žmonės, kur atbėgdavo iš kaimų, tai ant tos... Ir toj senoj daržinėj -- iš čia žiūrėdavo. Dar buvo rūšys toks toj pusėj namo, toks iš molio, iš akmenų. Ten nudraskė tą stogą, viską... Pradėjo bėgti... Molis išvirto, palikom be rūšio, be nieko. Žmonė, žinai, šiaudus prapeša ir žiūri, nori pamatyti. Čia, apačioje, yra sargybiniai. Neleidžia žiūrėti, tai visi slapta, per plyšį pasižiūri. O kodėl neleido, nežinau. Jie draudė.

- Kai būdavo tos šaudymo dienos, tai ateidavo pas jus ir kaimynų pasižiūrėti?

Answer: Iš ten atbėgdavo, iš ???, jergau, po 200-300 žmonių. Rizikuodavo. Iš visur.

- 300 žmonių ateidavo?!

Answer: Gal pridėjau. Bet 50-100 žmonių, tikrai.

- Į jūsų kiemą ateidavo.

Answer: Subėgdavo. Sakau, čia pilna daržinė buvo tų žmonių. Dabar, kaip sako, nebeliko nieko. Nei tų žmonių nebėra, kurie žiūrėjo, vyresnio amžiaus. Dar yra vienas, kitas yra, bet jeigu jis nebus čia

atėjęs arba jeigu atėjo, pamatė, nuėjo ir nieko nepapasakos, kaip aš pasakoju.

- Tai jūs dabar užlipdavot toj daržinėj ant viršaus?

Answer: Gyvenamo namo aš pagrindinai...

- Gyvenamo namo...

Answer: Gyvenamo namo. Čia dabar nebuvo obelų, viskas buvo apskabyta (?), viskas nuogai. Tiesiai buvo matyti.

- Tai dabar į žudynių vietą galim nueiti.

Answer: Dabar į žudynių vietą galim, galim eiti.

+++

- Answer: Čia yra mano tėviškė. Čia gimęs ir augęs. Kada buvo žudynių pradžia, tai žiūrėdavom iš antro aukšto įsilipę į vadinamą namo ????. Iš čia viskas..

- O žudynės kur vyko?

Answer: Žudynės čia. Buvo duobės, viskas.

- Einam.

Answer: Šitas keliukas duobėtas buvo. Pas Užpelkius važiuodavo į kiemą. Čia jis jau nepakeistas. Kaip buvo, taip ir liko. 21:31

- Tas keliukas taip ir liko, taip ir ėjo.

Answer: Tebėra ??? O šičia -- aš gerai neatsimenu. Buvo ažuolas, bet tie ažuolai turbūt nenupjauti. O dabar nežinau, kas rodė (?). Čia dar per arti (???) biškį yra. Tas ažuolas buvo čiut ne vidury duobės, buvo. Jis, tas ažuolas, augo ties viduriu duobės panašiai.. Riba buvo, buvo panašiai. Dabar nežinau, ar pagal čia, yra pagal aną, negaliu pasakyti, nebeatsimenu. Gal pagal tą. Duobė buvo taip kasta. Dabar aš įsivaizduoju, vyrų -- vyrų nėra pakliuvusių nė trupučio. Vyrų čia yra, pagal mano duomenis. Vyrų duobė šičia yra. Trisdešimt ilgio, kiek sakėm, gylio ir 2-2,5 pločio. O čia tai moterų yra. O ten trečia, kur yra už galo, už krūmų, tai šeši krito žmonės. Mano nuomone, čia yra, ar arčiau, kažkur turi būti, nežinau tiksliai.

- Tai ažuolas šitas yra ?

Answer: Tada buvo toks nestoras ažuoliukas, kaip anas ant kalniuko, o dabar gali būti ir šitas. Matyt, jau metų turi. Taip... Nuo to laiko jau daug metų yra. Gali tas būti. Kaip buvo tas ažuolas, čia buvo sušaudyta, tai tos šakos buvo aptaškytos nuo tų smegenų visokių. Lapai apdrabstyti. Matyt, kaip šovė, ir iš tų smegenų ant tų lapų vis krito.

- Ant to ažuolo.

Answer: Ant to ažuolo. Jis buvo kažkas prisilenkęs (??), žemai buvo. Tas pats ažuolas buvo. Mano nuomone, kad šičia turbūt.

- Tai dabar, kur tas ažuolas, tai turėtų būti duobės kraštas?

Answer: Jis buvo truputį panašiai kaip šitas. Vyrai, kai sėdi, tai turėtų būti.

- Tai truputį įstrižai turėtų eiti.

Answer: Gal jis ant šito, gal truputį ant šito, tiksliai... Kiek aš žinau, pagal kelią, kaip kelias eina, taip ir duobė buvo tokia pat išsidėstymu.

23:47

- Kada prasidėjo duobės kasimas? Pirmos duobės.

Answer: Pirmos duobės kasimas prasidėjo... Prieš savaitę jis prasidėjo Tas seniūnas, kaip sakiau, tenai varė vyrus čia iš kaimo. Gal ir mano tėvukas buvo, gal ir Užpelkis buvo, neatsimenu to dalyko.

- Užpelkis buvo.

Answer: Ar buvo? Galbūt. Žinau, kad iš kaimo vyrus senus. Atėjo, pasakė, kad duobę reikia kasti. Dar mano mama klausdavo, ką čia darys. Sakė, turbūt patrankas ar ką statys vokiečiai. Nežinau. Gal jis nežinojo, o gal jis žinojo, bet nesakė to dalyko. Nežinau. Iškasė, po to praėjo gal savaitė, gal penkios dienos, ir pradėjo vežti tuos pirmą pamainą su vežimu.

- Per kiek laiko iškasė tą duobę?

Answer: Gal porą, trejetą dienų buvo, nežinau. Buvo matyt kažkas...

- Pakasdavo, paskui vėl užleisdavo, vėl kasdavo.

Answer: Toliau... Užmatuota. Čia, matyt, iš valdžios buvo užmieruota, užkapčiuota. Kokios yra... Paskui

priduoti duobes iškastas.24:52

- Paskui, kada jau duobė buvo iškasta, jina
stovėjo tuščia kurį laiką?

Answer: Tuščia, apie savaitę laiko prastovėjo
tuščia. Niekas nieko. Dar vis žvalgydavomės, kas
čia yra, kad niekas nieko neveža, nedaro, niekas
niekur nejuda į tas duobes. Mes laukėm, kada tą
patranką parvež. Visi vaikai sakom: ot, pamatysim
kareivių. Paskui vieną gražią dieną atvežė su
vežimu žmonių.

- Kas buvo tie žmonės?

Answer: Tie žmonės pagrindinai lietuvių tautybės
ten buvo, apie žydų tautybės niekas nekalbėjo.
Sakė, kad visi lietuviai. Paskui ta mergina iš
Naumiesčio, kur tokiu pavasariniu paltu ir
šešiolika vyrų. Septyniolika žmonių. Tai jie yra
sugulę į šį galą. Nežinau, ar čia tas galas, ar
čia, į tą galą nuo Naumiesčio, o į aną galą, tai
yra visi žydų tautybės. O čia yra tie septyniolika
žmonių.

- Tuos žmones atvežė su kiek vežimų?

Answer: Su vienu vežimu. Visi kartu sutilpo. Septyniolika, dar turbūt kokie penki-šeši ginkluoti. Tai čia gal buvo 23 žmonės.

- Kas juos lydėjo?

Answer: Nu bet... Čia turbūt lietuviai. Lietuviai lietuvius šovė. Kaip čia bus. Vokiečiai atbėgo, o čia mes buvom apspite, dar čia kilnojos tos žemės, dar švarkai buvo matyti. Ten kiti žadėjo išvogti tas duobes, sako, "gal koks gyvas yra?". Tai tie prisistatė, pradėjo šauti į aukštį, tai buvo tiek baimės įvarę, liepė kastuvus imti, užkasti ir daugiau dingti iš čia.

- O kaip juos nušovė, jūs matėt?

Answer: Ne. Nemačiau. Čia, matai, buvo į tą kampa, jau čia buvo į tą kampa. Dar ir medis koks... Dorai nemačiau. Kaip šaudė, nemačiau. Šūviai buvo, viskas. 26:35

- Tai paskui, kai šūviai nutilo, tai jau jūs atėjot?

Answer: Jie su vežimu nuvažiavo. Mes matėm, kad atvažiavo. Čia pradėjo drąskyti tą merginą. O kai

jie nuvažiavo, tai mes bėgom visi. Suaugę, visokie bėgo žmonės. Įdomavosi, ką čia dabar padarė. Tie užklupo mus, tie ginkluoti, tai va. Mes, vaikai, bėgom ir pabėgom, o suaugusius sugriebė, -- kastuvus, ir "užkaskit, ir daugiau neberodykitės. Jeigu dar pamatysim, sako, ir jūs atsigulsit". Tada nė vieno neliko, visi išlakstė.

- Bet jau kai jūs atbėgot prie tos duobės, tai jau tie žmonės buvo apkasti žemėm?

Answer: Buvo. Buvo dar švarkas matyti. Biškį.

- Tik užmestas buvo.

Answer: Jie patys, matyt, užmetė. Švarkai matės... Visada (?) Kūnai tai kilnojosi. Dar, kaip sako, pusiau gyvi žmonės. Dar vyrai atėję šnekėjosi: "gal, atkasti, dar koks gal gyvas, ar kas?"

- Na, o paskui, kitą dieną, kaip buvo?

Answer: Nu gal...Turbūt taip trečią (?) dieną pradėjo vežti su mašinom čia.

- Ar ne kitą dieną? Koks čia praėjo etapas tarp pirmo sušaudymo ir vyrų sušaudymo?

Answer: Na, trumpai. Gal, blogiausiu atveju, viena-dvi, ne daugiau. Tik tiek. Apie pora dienu. Tada juos jau vežė tuo keliu, kaip sakiau, ten į aikštę ir iš aikštės čia atvarydavo varytinai.
27:50

- Iš kur juos atveždavo?

Answer: Turbūt iš Naumiesčio kareivinių. Kaip aš gyvenu priešais ant kalno, jie buvo suvaryti. Aš pats matydavau., kai į mokyklą eidavau, -- kaip jie sėdėdavo. Būčiau aš pažįstamas, būtų užšnekinę, o tokie vaikai -- neturėjom pažįstamų. Jie, būdavo, po sargyba išeidavo, lauke sėdėdavo. Vyrai. Moterų nemačiau. Moterys buvo kažkokiam, kur sakiau, miestely Pavandenėj (?) buvo. Suvarytos į vieną gatvelę. Jos tenai buvo. Su vyrais kartu neleido. Jas atskirai. Vyrus vežė, paskui po kiek laiko, jau sakiau tą kalbą, kai jas vežė, sakė, vežam į pasimatymą. Taip sakė. Tuo dalyku taip ir baigėsi viskas.

- Tai ką jūs matėt tą dieną, kada buvo tie vyrai šaudomi? Ką jūs matydavote?

Answer: Pagrindinai mačiau, kaip sakiau, ant to

aikštės nueisim, ten dar konkrečiau: kaip rengė, kaip varė ir... Ir čia tų krūmų kada nebuvo, tai buvo matyti kaip guli ant duobės krašto, kaip viskas. Čia jau aiškiai buvo matyti.

- Sakykit, ta duobė kai buvo iškasta, ar žemės buvo supiltos į vieną pusę ar į abi puses?

Answer: Žemės buvo į tą pusę.

- Į tą supiltos.

Answer: Matyt, šitai jau buvo suplanuota. Iš čia atvarydavo, jokių žemių nebuvo. Į tą pusę žemės buvo, o iš čia atvarydavo. Ir, kaip sakiau, guldavo tiesiog kniūbsčia ant žemės - būdavo tokia komanda, matyt. Po kiek ten vyrų, negaliu pasakyti, bet iš tos mašinos tris-keturias grupes varydavo. Tai, matyt, per tą duobę. - paskaičiuodavo, kiek, gal po dvidešimt vyrų, ar po kiek. Kiti ten stovėdavo ir kitus ten atvarys, paskui tuos sušaudė, tuos atvaro. Tai paštabeliuoja, pataiso. Ir vėl grupė.

- Tai guldavo palei visą duobės ilgį?

Answer: Pagal duobės. Kaip yra ta duobė, ant pačio krašto. Čia pradėdant ir tenai guli tos eilės...

- Kojom į tą pusę.

Answer: Kojom į šitą pusę. Duoda... Duoda į pakaušį ir paskui guli.

- Dabar: žmogus gaudavo vieną šūvį?

Answer: To jau nežinau. Čia, matyt, jų reikalai. Jie gal ir tris kitas gaudavo, taip. Po duobę - kas čia buvo, tai jau jų reikalas buvo. Vienu žodžiu, kol šovė... Bet jų katras dar gyvas -- mačiau, dar į tą duobę papildavo, katras dar kirbėjo. Vienu žodžiu, nebepaleisti gyvo. 30:21

- Ar šaudydavo vienu metu, ar iš eilės šaudydavo kiekvienas?

Answer: Ten jų būdavo penki-šeši, matyt. Kiekvienas turėjo savo ruožą, ar kas...

- Penki-šeši buvo.

Answer: Prie šaudymo, prie duobės. Būdavo, sakiau tą kalbą, toks bakelis, aš galvojau, kad vandens. Paskui jau pradeda nebe...nebestovėti kojos, tai, matyt, bakalas (?) vadinamas užimdavo, samagono ar

ko turėdavo. Aš supratau, nes ant pabaigos vyrai jau ant kojų nepastovi. O naudos turėdavo, vakare prisikraus tų rūbų pilna su kaupu, kratys ir važiuos į Naumiestį. Tie šaudytojai. Paskui, sako, dalydavosi, parduodavo už šnapsą visoki po miestą. Biznį pasidarydavo iš kito žmogaus procės (=darbo).

- Ar jums yra tekę matyti, kaip jie parduodavo, dalindavosi>

Answer: To dalyko aš... Į miestą į mokyklą čiaėjom. Po miestą niekad... To dalyko nemačiau.

- O kaip veždavo tuos daiktus?

Answer: Jie patys sukraudavo. Gal dar tie ir pagelbėdavo paskutiniai, bet pagrindiniai jie patys susikraudavo. Nu, būdavo vežimai pavaryti, kas iš miesto atvažiuodavo, kur parvežti daiktus. Kas tie žmonės, iš kur, nežinau. Prisikrovė tris vežimus su kaupais ir važiuoja.

- Tai ką jie kraudavo į tuos vežimus?

Answer: Ogi tuos tų sušaudytųjų rūbus. O moterys, kaip sakiau, tai ta pati kalba tinka -- jas tenai rengdavo tuoj pat ant tos aikštės, paskui jos iš

pradžią su liemenukais ir kelnaitėm. O paskui plėšė. Kaip sugriebs su nagais per pusę, čia per pusę. Matyt, ieškojo to aukso ar ko, žiedų ar ko. Taip šnekėjo: "čia, matyt, auksinis žiedas, yra įsitaisius." Tai dabar suplėšė visus trusikus, grynai nuogas taip, kaip dabar poligrafijoje jas ten... 32:23

- Vokiečiai plėšdavo?

Answer: Nu, buvo uniformuotų. Buvo, aš mačiau, vieną griebė. Daugiausia ten buvo... Man atrodo, kiti policijoje dirba ar kur. Ir tų buvo. Kas jie buvo, kas, pavardės. Tai tas, kur čia vienas šnekėjo, sako, lygtai koks ten ar Razotas (??), ar kas -- to dalyko nežinau, tiktai iš kalbų girdėjau, tai jis policijoje dirba. Gal jis prisidėjo, gal neprisidėjo? Bet jau tada... Kai žydai, kai... Pirma linija fronto užėjo... Tai pirmoj linijoje buvo -- lietuviai buvo, žydai, kariškiai. Tai jisai buvo namuose, nebedirbo policijoje. Kai užėjo, jam iš karto už kalnieriaus, už tvarto ir vietoj nušovė. Skaitos, "a va, mūsų brolius šaudė, o dabar tau jau teismas vietoj". Ant Gardamo važiuojant jis už tvarto nušautas, bet ten turbūt palaidojo į kapines. Na, ir ten susidorojo. Ir mano tokia būtų širdis. Juk tėvo brolių kai nušovė, nu tai, gerai

(??) Tai čia kraujas ??? Kalbos nėra.

- Dar aš norėčiau apie tą sušaudymą dar vieną detalę, ar šautuvu į tuos suguldytus žmones šaudavo sutartinai, ar tik padrikom salvėm?

Answer: Gal ir padrikom, kad būdavo pykšt, papykšt, pykšt, papykšt. Bet kad tokių automatų aš, kiek suprantu, turėti retas ginklas. Kaip dabar matau tie kalašnikovai, ar kas -- aš tokių nemačiau. Vadinami ilgi šautuvai buvo, skaitau. O kaip iš jų galėjai šauti? Aš mačiau: kiti iš kišenės, matyt, pistoletą, bet kad iš automato, tai čia skleistų, žertų kaip tas bites, bet kad taip retai buvo šaudymai.

-Bet dabar, kai tuos žmones nušaudavo, tai jie taip lavonais ir pasilikdavo ant krašto gulėti?

Answer: Tai tie, kur ant krašto, šokdavo kaip varlikė, ant krašto. Būdavo sumaištis.

- Tai tie, kurie šokdavo, šokdavo savarankiškai.

Answer: Tai, matyt, kad savarankiškai. Jeigu dar šoka, tai jis yra be kulkos, šoka -- dar gyvas. Gal mintį tokią turėjo, kad išliks gyvas ar ką nors...

Paskui kurie jau kirbėjo, prispaudė tie patys, matyt, kurie į duobę dar šaudavo. Aš matyt jau...Vis tiek jau žmogus prispaustas, tai negali nei kvėpuoti, nei daryti. Bėda yra vistiek, pradeda judėt, krutėt. Na, tada ir pribaidavo. Daugiau tokio ypatingo... 34:55

- Tie, kurie pasilikdavo ant duobės krašto nušauti, kas juos sumesdavo į duobę?

Answer: Kitą partiją atvarydavo ir sumesdavo. Jie paskutiniai sušaudydavo, matyt, kaip čia būdavo -- jie pats netvarkydavo: atvedavo kitus, ir vėl jie pirmi ateina, vėl tvarko. Taip ir tęsdavosi. O paskutinė partija... Paskutinė partija -- ir ką ten pasakyti - kad visko iki galo nežiūrėjau. O jau paskutiniai, kai baigė šaudymą, kas tą nors sutvarkė?.. Vis tiek gal ir ten buvo patvarkymų. Nežinau.

- Dabar juos atvedė, jie čia sumetė tuos lavonus į duobę, dabar jiems liepė gultis ir jie taip klusniai gulasi.

Answer: Tai taip išeina. Tiesiog stabus. Aš galvoju: kad mus būtų čia šaudę, tai gal ir kitaip būtų. Jeigu jau matai, kad tau mirtis -- ??? nugi

kas nori, kad šaudytų, griebi... Lengvomis!..

- Jie taip atsigula ir guli.

Answer: Atsigula. Tą žodį atgal noriu pakartoti: tas "barakai". Ypač vyrus -- moteris aš jau nebegirdėjau. O vyrai vis "barakai", "barakai". Tai gal truputį neteisingas tas žodis, sakau, bet jis tokią, tokią natą panašiai turi. Tie, kas supranta, žino, ką tas žodis reiškia. Su tuo žodžiu vyrai yra sutapę. Eidavo kaip avys. Jokio pasipriešinimo.

- Kada jie sakydavo tą žodį?

Answer: Jau iš tenai pradeda varyti, jau pradeda.

- Kai varo...

Answer: Kaip malda tokia panašiai. Kaip "Tėve mūsų", jie turėjo tokią malda "barakai".

Tape 2

Answer: Stovėjom. Ginkluoti kareiviai buvo. Tai tie kaip užpuolė iš Kuliešų - Kuliešų žinot? -- su motociklais, tai jie pradėjo... Tiesiog po apatinių kelnių, neturėjo jokio... ir dar tuos šautuvus

sustvėrė, bėgo čia ant miškų. Ir tuoju vokiečiai su motociklais, su arkliais, "ar nematėt rusų". Lietuviškai šneka. Sakom, "nematėm."

- Tai čia buvo 41 metai.

Answer: Taip.

- Tai dabar sakykit, žydus šaudė ar tą pačią vasarą?

Answer: Ne, kad, man atrodo, 42 metais. Aš vėl šiandien klystu.

- Viena žiema praėjo.

Answer: Negaliu tiksliai pasakyti. Beveik neatsimenu. Man atrodo, kad galėjo tais pačiais metais ruošti šaudymui. Man atrodo, kad turėjo kojas biškį apšilti, iš karto... Jaučiu. Nežinau, negaliu tiksliai pasakyti. Man atrodo, čia žinių daugiau apie tą tikslumą...

- Mes apie tą vyrų duobę jau... Dabar einam pasižiūrėti, kur yra moterų duobė? Pasakykite man prašau dar tokį dalyką, ar visos duobės buvo iškastos kartu, vienu metu?

Answer: Ne. Ta buvo iškasta ir pripildyta. Tai ta baigė, vyrai viską užlygino, viską baigė. Pradėjo ruošti kitą duobę. 2:1:53 Kastė... Pagal mano planą išeina. Nežinau, gal kiti sako. Tenai ruošė 45, kaip sakiau, metrų ilgio, tokio pat dydžio kaip ir čia buvo. Tiktai ruošė: jau kitą duobę iškasė. Per kiek laiko, nebeatsimenu gerai, bet savaitė laiko turbūt gera praėjo.

- Dar apie vyrų duobę paskutinį dalyką noriu paklausti, kas vyrų duobę iškasė?

Answer: Tai tie patys. Šaudytojai.

- Šaudytojai užkasė.

Answer: Tai jau žmonių nebuvo. Iš kaimo nebuvo nė vieno žmogaus. Čia nedalyvavo nė vienas.

- Užkasti nevarė.

Answer: Ne, niekas nevarė.

- Dabar jūs kalbėjot, kaip atrodė tas vyrų kapas, vyrų duobė, užkasta kaip atrodė.

Answer: Žemės buvo kaip ant kapinių, kauburys storas, užvartyta žemė.

- Kauburys buvo. Nelyginta buvo, netrypta.

Answer: Nu taip laisvai sukasta. Paskui po kiek laiko jau pradėjo, matyt, kiek ten

praėjo, pradėjo leistis. Kai valdžia atėjo, tai papildomai žemės užpylė.

- Einam, dabar pažiūrėsime kitus kapus.

Another location

Answer: Aha, čia žiaurūs, žiaurūs dalykai.

- Kiek dienų vyrus šaudė?

Answer: Tris-keturias, pagal mane. Kad čia jau gal jie neturėjo kada...Kiekvienas tokį darbą juodą nori greičiau padaryti. Čia yra pagal mane, jeigu aš neklystu, šita duobė labiau šitaip, o ta duobė -- pagal mano tuos - įstrižiau. Daugiau į tenai, gal nuo čia pradžia yra, gal čia, -- 45 metrai. Mes, vaikai, mieruodavom, po du žingsnį dėdavom į vieną metrą. Todėl, kad didžiųjų (?)... Žinojom tą reikalą. Nu tai čia buvo irgi, kaip sakiau, toks beržas

buvo... Į tą duobę -- matyt, jie ne specialiai, bet turbūt sutapimas buvo. Specialiai neruošė. Tas beržas vienintelis buvo, beržas tas. Tai ten jau trenkė vaikus, tokie kurie ??? ???

- Tuos vaikus, kurie nevaikščiojo?

Answer: Ne, nevaikščiojo. "Aha, čia ką jau, sako, tai ką, sako, dar kulką gadinti". Jau kiti ten ant kalno šaudė. "Muškit, meskit į duobę gyvus".

Žiauriai. 4:22

- Ir jūs matydavot, kaip trenkdavo tuos vaikus?

Answer: Būdavo, kaip sakant. Esu matęs porą tokių įvykių. Tiksliai.

- Už ko tą vaiką paimdavo?

Answer: Už kojų. Už kojytės ir... ir mesdavo į tą duobę.

- Vieną ar kelis?

Answer: Trenks vieną kartą. Tokiam vabalui tiek tereikia. Tiek tereikia. O ką daugiau? Daugiau tai čia -- aptverta didelis gabalas, daugiau žemės,

daugiau viskas...

- Tai tas medis išlikęs yra?

Answer: Ne, medžio čia nematau. ??? turbūt. Dar buvo: duobes... Duobes, paskui čia lygino, norėjo, kaip sakiau, iškasti, kam čia buvo. Tik nežinau, šitą duobę ar šitą duobę, nes buvo atstūmę ją. Tai buvo kvotos, ???, čia negalėjo nei prieit. Paskui atgal norėjo prie Naumiesčio prie kapinių iškelti, matyt, jau patys užgilins (??) ar kas. Čia jau tokie dalykai... Na, šaltiena tiesiog, atgal užkasė, taip visi čia ir guli. Jeigu ką ieškotų, tai čia rastų ir čia rastų.

- Dabar baigiasi vyrų sušaudymas. Dar, tiesa, viena dalyką noriu paklausti. Kiek laiko trukdavo vyrų šaudymas vieną dieną, kada pradėdavo, kada pabaigdavo?

Answer: Jie atvažiuodavo 10 valandą, o kokią penktą baigdavo. Kaip darbo diena.

- Šviesu dar būdavo?

Answer: Šviesu būdavo. Šviesu, jau kraudavo ir važiuodavo ant Naumiesčio. Panašiai tris mašinas

atveždavo su priekaba. Mano nuomone, taip ir... Tas vadovaudavo (???) .

- Tris mašinas atvarydavo.

Answer: Tris mašinos tikrai atvažiuodavo.

- Ar visos trys atvažiuodavo iš karto?

Answer: Ne. Ne iš karto. Tos atvažiuoja, tuos sudoroja... O kaip tas Užpelkis kad sakė, ar su ta pačia atveždavo - to jau nežinau. Ar jau kita ten kraudavo ir veždavo, ar jos prie kelio prasilenkdavo - to nežinau. Viena... Ta mašina baigias, jau kita privarys.

- Tai būdavo priekaba tenai.

Answer: Priekaba dviašė ir mašina. Didelės mašinos, aš tokių nebuvau matęs. Dar anais laikais iš kur tokių mašinų, matyt, vokiškos. Sakydavo "študeriai" tie vadinami. Lietuvoj nebuvo tokių mašinų. Niekas neturėjo. 6:44

- Žydai būdavo ir mašinoj, ir priekaboj?

Answer: Ir stačiom. Stati.

- Abiejose.

Answer: Stačiom. Ir buvo žmonių turbūt, kaip mes šnekam, ne penkiasdešimt, bet čia buvo apie šimtas turbūt. Stačiom, ir nè vienas žmogus niekur nebėgo, nesipriešinosi. Tai čia yra nuostabūs dalykai. O jų gyvybei grėsė pavojus! Čia labai yra... Ar toks tikėjimas, ar kas čia, nežinau.

- Tai čia juos išlai...

Answer: Dabar atsivežk šimtą lietuvių -- man atrodo, kad dvidešimt vyrų jie nesušaudys. Duodu garantiją. Dvidešimt vyrų neįveiks, nei ką. Ar taip, ar taip žmonės -- griebis už kaklo, už tos berdankos ir jeigu bėgs, lengva bus mirti. Tas, kas bėga, lengviau jis numirė, negu kaip čia atėjo galvą padėti ant žemės. Bėgi, dar turi mintį, kad pabėgsi, dar išliksi gyvas. Nušovė ir nušovė, nu ką padarysi.

- Tai dabar atskirdavo tuos, kur turi sušaudyti, o kiti mašinos laukdavo.

Answer: Ten ant aikštės kas rengdavo, kas nusirengęs būdavo, jeigu nepakliūdavo į tą pirmą

linija...vadinama pirma vedima, tai jie budavo ant aikstelės.

- Bet jau išlaipinti budavo.

Answer: Išlaipinti. Atvažiuos, išlaipins, mašina važiuodavo...

- Mašina iš karto važiuodavo.

Answer: Iš karto važiuodavo. Visi... Pareis būrys didžiausias . Na kur čia į tą aikštę! Būdavo žmonių ten pusę tp ploto būtų užėmę. Ir niekas niekur nėjo.

- O moteris kaip atveždavo, irgi taip pat?

Answer: Irgi į tą pačią vietą atveždavo, ir jas iš tenai urmu varydavo.

- Su tom pačiom mašinom?

Answer: Tom pačiom. Tos ar ne tos...

- Bet tokio.

Answer: Tokios. Moteris, žinau... Viena buvo su

priekaba, o kitos be priekabos mašinos. Ir tas skaičius -- ar kad neturėjo ką pridėti, ar kaip čia buvo.

- Dabar kai ta mašina atvažiuodavo, mašinoj daug sargybos būdavo?

Answer: Tie patys būdavo. Toj mašinoj būdavo, bet, matyt... Toj mašinoj, aš nežinau, kaip ta sargyba, bet... Čia bortai aukšti buvo, kaip gyvulius kad veža. Ar jie buvo užtaisę, kad negalėtų išbėgti, ar jie ten vietoj buvo, nebeatsimenu dabar. Tai būdavo kaip gyvuliniai bortai uždaryta. Man atrodo, kad buvo kabinoje du-trys, kurie išlipdavo ginkluoti.

- Tai, kai jie stovėdavo, tai jūs taip maždaug tik galvas matydavot.

Answer: Galvas matydavom. Gal ir buvo į kampa, kur atskirai pataisyta vieta. Man atrodo, kad galėjo būti. Bet jau to nemačiau, nežiūrėjau. Čia, kaip sakant viskas... nenusakysiu per tokį laiką. Bet jau ką vežė, tas ??? galėjo bevažiuojant iššokti. Matyt, kad buvo užtaisyta, kad nepabėgsi, ir atveš į vietą. Tai tokie dalykai. 9:32

- Ir mašina būdavo pilna žmonių prigrūsta.

Answer: Pilna. Kiek tilpo.

- Kiek tilpo.

Answer: Paskutinėje gal kiek trūko, mažiau, o tos pilnos. Stačiom.

- Tai moterų duobė dabar čia yra aptverta jau...

Answer: Čia moterų yra pakliuvusių, gal visa, gal dalis, gal tas kampas čia, kur išeina, gal įstrižiau, bet moterų čia jau yra. Moterų čia jau yra. Gal ir visa duobė, gal čia yra pakliuvusių. Dabar sunku... Krūmai apkirsti. Anksčiau čia buvo dar krūmai, buvo apžėlę. Moterų čia jau yra pilna. Gal ir visa yra čia. O vyrų, tai nekliuvo nė biškį.

- Kaip moteris šaudė prie duobės, jūs matydavot?

Answer: Moteris mačiau kaip į tą daržą, o kaip anas guldydavo? -- to nemačiau, tikrai nemačiau. Dar yra... Kaip sakiau... Kaip sakiau, kiti keli žemai žiūri. Ten galima ir užlipti, ir čia matysi, o kiti žemai žiūri, daržinėje, ar kur... Čia žmai... Atvažiuoja ta mašina žemai, atvažiuoja ta mašina - bėgam ten aukštai. Taip su vaikais žaidėm. Tokios

vaikiškos mintys, viskas yra paskui. O kur mačiau, tai mačiau. O kaip šaudė moteris, tai neb galiu pasakyti. Tik iš tenai išsivedė nuogas, priešpaskutines griebė, viską, nuogas nurengė ir varė.

- Tą vaiką, kurį metė, mušė jį nuoga ar suvyniota?

Answer: Ne, to vaiko niekas nerengė.. Turbūt, kad buvo aprengtas. Aišku, kad aprengtą. Griebė.. Ji turėjo prie savęs - griebė iš kryžių (=sukryžiuotų rankų?), griebė ir duoda į medį. Tuos juos visus nemušė į tą vieną medį. Jau čia atvarė ant 45 metrų duobės, tai čia vieną kitą faktinai grūdo į duobę, užspaudė, ir viskas. Niekas necackinos su tuo dalyku. Ten jie pakliuvo, tą į duobę -- ir atlieko tą kruviną darbą. Viskas.

- Sakykite, ar jūs žinodavot tas dienas, kada bus šaudomi žmonės?

Answer: Ne. Kai išgirstam mašinas važiuojant, tada jau mes, vaikai, pradėdam rinktis. Nu, kaimynai pradeda bėgti -- kai tik šūviai būdavo. O mes aju būdavom. Mašinų buvo negirdėt, dar nebuvom matę mašinos tais laikais. Pradėjo kaukti tos mašinos, tai jau atvažiuoja. 2:12:11

- Ką matydavot, kai ateidavot prie duobės paskui po šaudymo, jau po kelių dienų, nežinau, kada jūs ateidavot. Kaip čia atrodė viskas. Ar buvo čia tas kauburys?

Answer: Kauburys tai pagrindinai. Tą vakarą, kaip sakiau, kraujai, tos smegenys iš galvos. Gal sprogstamos kulkos buvo ar kas buvo gal taip, kas dabar supranta. Buvo neaukštai nuo duobės, bet buvo daug kas aptaškyta, visas... Kruvinas... Kraujas pradėjo, bėga nuo tų... tokie gabalai, nu, smegenys, tokie sliekai balti. Tai čia būdavo apkibusios -- matyt, gal iš sprogstamų kokių kulku, iš ko... Išdraskyta, išardyta galva. Ir. Ir... Tai tokie vaizdai. Paskui užsikasė, prisimiršo ir...

- Na, o kokių vaizdų, skudurų primėtyta, matydavot kažko.

Answer: Būdavo, kiti rasdavo kur, dar kur... Bet pagrindinai ant to kelio, kur vyrus, nežinau, moteris, sako, veždavo. Nešienauta buvo, tai kas pakelėse kur. Matyt, saugojo žmonė dar ką, vežė. O kai matė, kur veža... Moterys jau išgirdo, kad čia jau šaudė, tai pradėjo mesti daiktus, pradėjo plaukus nuo galvos rautis. Tie, kurie prie kelio,

dar sako, rado kokių daiktų. Jau tenai, žinot, nuo to kelio pasakojo. Čia jau niekas neleido nei žiūrėti, nei ateit.

- Jūs pats neradot nieko, nei skuduriuko kokio?

Answer: Nieko. Viskas buvo nurinkta. Kas gero buvo sudėta, nuvežta.

- Gerai. Tada einam į aikštelę, pasižiūrėsime.

Pauzė

Answer: Iš čia panašiai ir, atrodo, atvarydavo. Čia, man atrodo, nė griovio nebuvo. Dabar jis pasidarė. Buvo lygu, lygu. Nebūdavo jokio griovio. Lygiai. Iš tos aikštės per čia, per tą keliuką ir varydavo.

- Tai čia dabar užžėlę viskas.

Answer: Viskas.

- Tada kaip buvo?

Answer: Nebuvo nė vienos eglaitės. Plynas laukas buvo. Va kaip čia buvo.2:24:24

- Tai kur dabar nurenginédavo tuos žmones?

Answer: Nurenginédavo čia, toj aikštėj.

- Va čia buvo aikštė.

Answer: Čia mašina įvažiuodavo, apsisukdavo su priekaba, dvi mašinos čia įvažiuos, apsisuks, gal per čia išvažiuos, išlaipinę žmones. Čia į tą duobę.

- Ir čia nurenginédavo visus: ir vyrus...

Answer: Visus. Ir moteris. Visus.

- Tą pačią dieną.

Answer: A, na tai... Vyrus pirmiau, moteris vėliau. Nu taip, taip. Vyrus atveža - vyrus, moteris - moteris.

- Bet tai toj pačioj vietoj?

Answer: Toj pačioj vietoj.

- Toj pačioj vietoj?

Answer: Toj pačioj vietoj.

- Kaip vyrus nurengdavo? Vyrus nurengdavo, švarkus nuimdavo?

Answer: Švarkus - buvo kas dar ką turėdavo. su baltiniais, su kelnėm panašiai.

- Su batais.

Answer: Batų nebuvo matyti. Nežiūrėjau. Gal būdavo komanda, kad išsiauti, bet to nežinau.

- Ar nėra tekę matyti, kad kas nors, vyrai ar moterys kai nusirenginėja, kad priešintūsi kažkaip tai, nesutiktų, nesirengtų, kad būtų muštynės, susistumdymai kažkokie.

Answer: To dalyko nemačiau visai, bet jie tokių dalykų ir nedarė, matyt, kaip sakė, taip jie darė. Liepė rengtis, nusirengė, liepė eiti,ėjo, liepė gultis, gulėsi. Darė taip, kaip... kaip reikalavo. Be jokių pasipriešinimų. Tik tas vienas vyrukas bėgo, norėjo pabėgti.

- Apie tą vyruką papasakokite. Ką jūs matėt iš to

pabėgimo?

Answer: Tai tas vyrukas... Čia jį atvežė į šitą aikštę priekaba, ir ta mašina žmonių, tai ta mašina nuvažiavo. Jis pradėjo labai greitai nusirenginėti, švarką, batus... batus -- turbūt, kad liepė. Tai labai greitai: vieną batą, kitą batą, nuspyrė batus. Mes, vaikai, sakom, "staigiai nori mirti", ir jis iš to būrio ir bėgti! Jis bėga, o tie šeši ar kiek, vis šauna, šauna ir nepataiko, o čia gal liko trys-keturi sargybiniai. Paskui čia dar buvo vokiečių ta mašinėlė, tas iš mašinėlės išbėgo tas su savo mauzeriu. Ir paskui pas Užpelkį už gyvenvietės nušovė. Paėmė iš čia du vyrus ir parvilko į duobę. Jau čia parvilko į duobę ir...
2:16:55

- Nuo Užpelkio tiesiai į duobę.

Answer: Tiesiai į duobę. Bet iš čia paėmė du vyrus, tuos, kur reik nužudyti, čia už pažastų vienam ir kitam. Ir parvilko. Kojos vilktinai taip parvilko.

- Dviese vilko.

Answer: Dviese. Kojos žeme vilkosi, už pažastų. Ir čia tiesiai į duobę. Pervilko tą raistą. O iš ten?

-- gal keliuku, gal čia tiesiai. Daugiau jis čia nebepakliuvo žmo... vargšelis, o kitus paskui varė vėl kita partija šaudyti. Dar viena buvo nepradėta, kaip atvežė, išleido, tada, sakau, kad buvo dešimpenki žmonės. Tokį būrį paleido, ir niekas nieko! Tie nubėgo ginkluoti šeši, aš suskaičiavau šešis. Čia turbūt penki, gal šeši, bet ne daugiau prie kokių aštuoniasdešimt žmonių – vyrų, ir nė vienas nė kur. Čia tai yra įdomusdalykas. Niekur nebėgo, niekur nesipriešino, nieko nedarė.

- Sakykite, kada moteris rengdavo, ten ir vaikus... Vaikai turėdavo irgi nusirengti?

Answer: Nu matai, apie vaikus smulkių detalių dabar neatsimenu, bet, man atrodo, kad jų niekas nenurenginėdavo, nei tų rūbų. O gal nurenginėjo? Didesnius vaikus gal reikėjo. Visokių rūbų reikia ant šnapso užsidirbti. O tų mažiukų tai jau tikrai niekas nerengė – kur juos dės, kur juos ???

- Ar verkdavo, šauksmas koks būdavo, kai reikėdavo nusirengti.

Answer: Verkdavo, šaukdavo labai. Vyrai be žodžių, o moterys tik plaukus draskydavo, o vyrai, kaip sakiau, tą žodį "barakai". Barakai, barakai.

- Žydelkos šaukdavo.

Answer: Šaukdavo, klykdavo. Šaukdavo savo kalba turbūt -- nesuprasdavom, kas per žodžiai.

- Vaikai rékdavo.

Answer: Rékdavo. Nu ką jau čia? Čia jau girdėti, čia pleškindavo, čia rengėsi. ??? Visas tas procesas yra matyti. Viskas yra matyti ant akių: kas atvažiuoja, kas kvepia, ką darys. Aha.

- Dabar -- prie šaudymo kokie žmonės tai būdavo: civiliai?

Answer: Buvo uniformuoti, buvo civilių. Daugiau buvo civilių kaip uniformuotų, bet buvo maišyta. Maišyta žmonių.19:22

- Tai civiliai, iš kur jie buvo?

Answer: Tai turbūt naumiestiškiei buvo, aš negaliu pasakyti. Iš Amerikos, kaip tas sakė, niekas neatvežė. Vietiniai visi čia "dirbo".

- Kaip civiliai buvo apsirengę?

Answer: Nu buvo... Kas su švarku, kas su kokia uniforma. Tie, kur policijoje dirba, tie uniformuoti, o tie, tai aš girdėjau, jūs gerai žinote, buvo savanoriai, baltaraiščiais juos vadino, kaip... Balta banta ant rankos, pasirašai parašą -- šautuvą, stovi prie duobės ir šauni. Šiaip savanoriai jie... Kalbos buvo tokios. Juk aš kaip metų buvau tokių...negaliu užgarantuoti, kad taip buvo, bet taip kalbėjo. Man atrodo, kad taip buvo. Prievarta tokių dalykų niekas nepriverčia.

- Tai jie buvo su baltais raiščiais?

Answer: Su baltais raiščiais. Su baltu bantu.

- Tai jų daugiausia buvo?

Answer: Gal ant pusės buvo jų, kaip kad toj antroj. Kareivių gal keturi buvo iš viso. Tie du tai, matyt, aukšti, aukšti karininkai buvo. Tas mašinėlėje buvo, pas mus mašinėlė. Tas išlips - šitaip, kaip jūsų -- paveiksluodavo, filmuodavo. Čia tokie eiliniai praėjo karo, gal jie lietuviai buvo, gal kas, juk aš jų pavardžių nežinau.

- Bet su kareiviškom uniformom?

Answer: Buvo su kareiviškom. Ir tai čia jie darbavosi vietoj. Tai, kur sakiau, jie turėjo savo tą atsigėrimą, ten vietoj ant kalniuko būdavo.

- Atsigėrimas būdavo prie jūsų namo.

Answer: Ne, čia kur rengdavo.

- Kur rengdavo.

Answer: Čia buvo toks bakelis -- kaip vandens yra. Tik dangtį pakels, pasems -- ir gerdavo. Paskui mes pasikavoję ir sakom, kad "jie to vandens daug geria". Paskui žiūrim, kad jau kojoms silpna. Kai jau reikia daiktus dėtis, mantas, jau kitas nebepastovi. Žinot, tokias skerdynes daryti -- žiauriai. 21:19

- Kaip jie vakarais dainuodavo?

Answer: Kad nebuvo girdėti apie dainas, nenoriu sakyti.

- Rėkaudavo, ar tyliai išvažiuodavo?

Answer: Tyliai išvažiuodavo, tokio triukšmo

nebūdavo. Paskui, kai parvažiuodavo, daugiau gal būdavo.

- Policininkų būdavo mažiau. Dabar aš apie tas uniformas. Nežinau, jums buvo devyneri metai, jūs skirdavot tas uniformas, kokios būdavo? Kokios uniformos buvo?

Answer: Pas mus atvažiuodavo tie policininkai, čia į medžioklę eidavo, viską... Aš jau įsižiūrėdavau į tas uniformas: mėlynos, su raudonom kantom.

Atskirom sagom, neatsimenu. Tą jau maždaug žinojau, nes čia pas tėvą atvažiuodavo. Jie čia kažkur į medžioklę eidavo, čia medžioti į tą mišką.

- Ar prieš tą sušaudymą, ar po sušaudymo?

Answer: Prieš sušaudymą. Tie, kur atvažiuodavo, tai visai... Tie geri žmonės. Tie niekur... Vikertas, toks Švajus, atsimenu, Švėkšnoj... kažin, gal jis miręs, gal iki šio laiko gyvas? Vokiečių policijoje dirbo čia, Naumiesty. Tie - ne. Nei kalbos nėjo. Kad aš ir vaikas negirdėjau.

- Bet tokios pačios uniformos buvo prieš šaudymą?

Answer: Buvo tokios.

- Tokios pačios.

Answer: Panašių buvo. Mėlynos. Buvo uniformuoti. Kuris ??? Bet kas jie buvo? Buvo ir tų žalių, kur vokiečių tokių, eilinių kareivių uniformos. Tokių buvo. Karininkų tai tokie visokie, o čia paprasti buvo.

- Tai dabar kieme pas jus saugojo paprastas kareivis ar karininkas?

Answer: Pagal mašinėlę pats karininkas sėdėjo, čia apačioje, kur sakiau. Galėsim užėiti, parodysiu.

- Sėdėjo karininkas.

Answer: Mašinėlėje. Ir kitas čia sėdėjo.

- Tai karininkas neleisdavo žiūrėti?

Answer: Karininkas. Pamatys, kur kas čia kur -- iš mašinos, šauks. Tą žodį išmokau "curik!", "atgal" - kaip čia išeina. Daugiau nieko nežinau apie tuos įvykius.

- Gerai.

+++

- Ponas Povilai, parodykit, prašau, kur jūs gyvenot, kur buvo jūsų sodyba?

Answer: Šičia ant kalniuko buvo gyvenamas namas, daržinė ir dar viena, trečia, daržinė buvo. Trys pastatai buvo.

- Ir žudynių vieta buvo čia pat.

Answer: Čia pat.

- O kur žudynių vieta yra?

Answer: Šičia, į tą miškelį beržų.

- O šaudė kur?

Answer: Šaudė čia, pakalnėje, čia, matyt, į tą vietą. Bet čia, kur dabar miškelis yra, nebuvo jokio medžio. Plynas laukas buvo.

- Tai jūs tas žudynes matėt atvirai?

Answer: Atvirai buvo matyti. Vyrų tai atvirai.

Moterų tai, matai, ten pakalnė, jau viską ištisai, negaliu nieko pasakyti, bet vyrus tai mačiau. Kaip rengė, viskas buvo matyti. Ir moteris, ir vyrus toje pačioje vietoje rengė. Vis tiek į tą pačią duobę ir čia niekas nesismulkino. Tokį darbą dirbo.24:14

- Dabar sakykit prašau, pas jus ateidavo šitie, kur šaudydavo, į sodybą?

Answer: Nėra buvę.

- Nėra.

Answer: Nėra buvę. Niekada nebuvo. Čia, matyt, kad sargybinis būdavo, niekada. Čia, sako, kad Užpelkis... Matai, tas buvo, vežimai buvo, rankas plovė, o čia tai...

- Nebuvo.

Answer: Nebuvo.

- Jūs jų balsus girdėdavot? Ką jie šnekėdavo? Šūkaudavo, rékaudavo, kalbėdavo?

Answer: Kaip sakiau, po pietų užgėrė jie ir

šūkaudavo. Bet kad taip dar apsi ???, tai...24:45